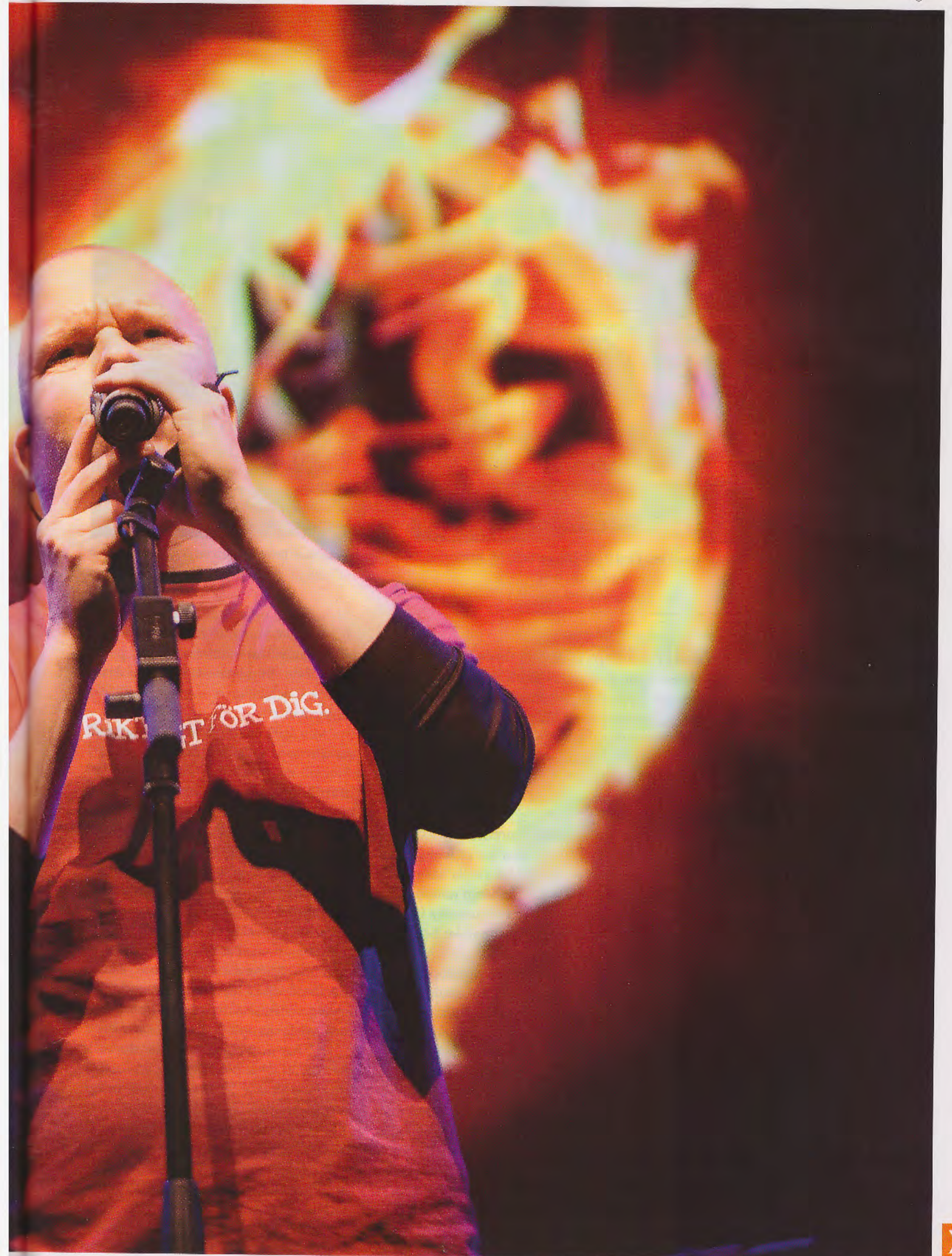

Om barns och ungas utanförskap och vikten av bra relationer

Det finns många skäl till att barn och unga hamnar i utanförskap. Psykisk ohälsa eller missbruk i deras närhet, skyddat boende, hunger eller låg social förmåga är bara några. Oavsett orsak är det viktigt att vi – alla – finns där och försöker stötta och lotsa dem tillbaka så att problemen inte förvärras. Omtanke besökte ett event i Trollhättan som handlade om just dessa frågor.

TEXT: ÅSA LARSSON FOTO: CHRISTINA KRONÉR

Patricia Daoud, Paula Issa Khajo och Mery Jadan på Ung Fritid i Trollhättan, arbetar för att alla ungdomar på orten ska ha en meningsfull fritid.

REPORTAGE En gråmulen dag i början av november samlas dryga 150-talet föräldrar, socialsekreterare, skolmedarbetare och andra intresserade i Folkets Hus i Trollhättan för en kväll som ska handla om utanförskap. Föredrag, intervjuer och debatter med personer som arbetar med utsatta ungdomar i vardagen varvas med musik av socionomen och föreläsaren Lasse Mattila, som också är initiativtagare till evenemanget "På riktigt för dig – en kväll som gör skillnad".

Lasse Mattila har över 20 års engagemang och erfarenhet från att arbeta med utsatta ungdomar. Han har bland annat arbetat som socialsekreterare och skolkurator. Han brinner för de här frågorna och vill lyfta betydelsen av att hantera problemen i tid. I dag arbetar han för att kvalitetssäkra och effektivisera vuxenvärldens insatser för barn och ungdomar i utsatta livssituationer.

Lasse Mattila är också musiker. I två års tid har hans band spelat in en skiva som skulle släppas nu i höst.

– Eftersom musiken också berör de här sakfrågorna ville jag göra något mer än en vanlig release. Då föddes idén att göra en kväll på temat att förebygga utanförskap.

Han har själv erfarenhet av att vara barn och utsatt. Pappan dog tidigt och

mamman flydde in i alkoholism. Det stora engagemanget i idrott fick honom att hålla näsan över vattenytan. Målet var att bli professionell fotbollsspelare, vilket också skedde. Lasse har alltså på nära håll sett vilka positiva effekter idrott kan ha för ungdomar som lever i en svår livssituation.

Många hamnar i utanförskap

Lasse Mattila berättar att så många som ungefär 10–15 procent av alla barn kommer att hamna i ett livslångt utanförskap. Med tanke på att det föds ungefär 100 000 barn i Sverige per år är antalet barn som far illa skrämmande stort.

Publiken får också en prislapp på problemet. Han pekar på ett exempel som visar att kostnaderna för ett barn i utanförskap är samma som om man skulle minska antalet barn i förskolan från 18 i varje barngrupp till 15 för 2600 barn.

– Det mänskliga lidandet av att vara utsatt är naturligtvis illa nog, men man får inte glömma att det kostar samhället otroliga belopp. Rent samhällsekonomiskt kunde det alltså vara värt att satsa förebyggande för att i andra änden minska kostnaderna för utanförskap – och samtidigt rädda barn från att fara illa i onödan.

– Det är viktigt att vi upptäcker dessa

barn så att vi kan rikta våra insatser på att hjälpa dem. Ju tidigare vi ser dem, desto kortare – och billigare – är vägen tillbaka till normaliteten.

– Min åsikt är att det aldrig är för sent, oavsett var vi befinner oss.

Utanförskapets olika ansikten

Lasse Mattila förklarar att utanförskapets konsekvenser ser olika ut i olika åldrar. I unga år kanske det består av problem hemma med en förälder som har alkoholproblem eller är psykiskt sjuk. Familjeproblemet kan i sin tur ge barnen låg skolmotivation eller ta sig i uttryck genom andra symptom i barnets beteende.

Utanförskapet tar sig olika uttryck beroende på vilken ålder som barnen befinner sig i. Men skolan är ett bra forum där man kan fånga upp de drabbade snabbt.

– Vi har ju skolplikt och alla ska vara där mellan de är 6 och 16 år. Om barnen inte dyker upp är det en också en larmsignal på att allt inte står rätt till.

De barn som skolkar mycket i unga år tenderar att i högre omfattning hamna i kriminalitet. Lasse Mattila presenterar siffror ur en forskningsrapport (Karlberg och Sundell, 2004) som visar att av de grundskolepojkar som skolkade mest hade var fjärde utfört ett rån det senaste

Lasse Mattila förklarar att utanförskap kan se olika ut och ta sig olika uttryck beroende på vilken ålder barnet befinner sig i. Han anser att man borde arbeta mer "på tvären", att samverkan mellan skola och socialtjänst alltid borde vara självklar.

året, var tredje gjort inbrott och varannan med avsikt slagit någon så att denne behövt uppsöka läkarvård.

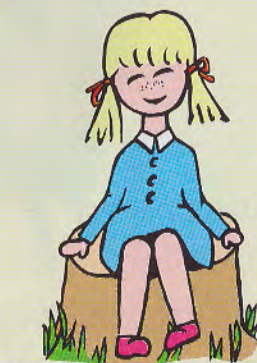
Skolkarna var dessutom i högre utsträckning högkonsumenter av tobak, alkohol, lösningsmedel, narkotika, doping samt sömn-/lugnande medel (utan recept).

Samverkan borde utökas

Det finns flera olika aktörer som samverkar för att bryta och förebygga utanförskapet hos barn och ungdomar. Det kan vara föräldrar, offentliga instanser inom stat, kommun och landsting, ideella föreningar såsom idrottsrörelser samt privata initiativ. Ju fler av de aktörer som är aktuella som samverkar, desto större är chanserna att man lyckas nå fram och få positiva förändringar.

– Tyvärr finns det många "stuprör" där de olika aktörerna befinner sig, och inom varje stuprör finns "sugrör". Alla borde arbeta mer på tvären, men samverkan mellan skolan och socialtjänsten verkar inte alltid vara självklart.

Ett forum för den här typen av samverkan är Barnhusen – ett koncept som går ut på att flera myndigheter samverkar under samma tak så att barnen slipper slusas emellan och upprepa sin berättelse för flera olika personer. Målgruppen är barn och ungdomar upp till 18 år som misstänks vara utsatta för fysisk misshandel i nära relation och/eller sexuella övergrepp samt unga förövare/barn som utsätter

STUBBEN

HVB för flickor 12-18 år

LVU § 2, 3 och 6. SoL

Ramavtal med 139 kommuner

Telefon: 0530-301 23

info@stubben.se

www.stubben.se

Med vår hjälp får du kraften till förändring

**SELLBERGS
BEHANDLINGSHEM**

Målgrupp:

Pojkar och flickor 12-19 år med relationsstörningar och psykosocial problematik.

Behandlingsinnehåll:

Miljöterapeutiskt & Konsekvenspedagogisk.

Holmenvägen 27, 952 52 Kalix - Nyborg

070-205 44 83

info@holmen27.nu

www.holmen27.nu

Högspecialiserad behandling för dig med diagnostiserad personlighetsproblematik, neuropsykiatrisk funktionsnedsättning, depression, självskadebeteende, ångest, OCD eller trauma.

Finjagården erbjuder småskalig effektiv behandling av patienter med olika former av psykiatrisk problematik. Vi utför även psykiatriska utredningar.

Strukturerad DBT, KBT och PE kompletterad med rutiner, säkerställer dokumenterade behandlingsresultat. Ett kvalitetssäkrat system med uppföljning för såväl patient, närstående som uppdragsgivare skapar insikt, medverkan och trygghet. På Finjagården ser vi till hela människan. Vår verksamhetschef Liselott (T. 0451 451 42) berättar gärna mer.

finjagarden.se

T. 0451 451 40

- Skyddade boenden

- Kan ta emot akut

- Svenska och internationella placeringar

- Dygnet runt: **0706 19 29 99**

skyddsplacering.se

info@skyddsplacering.se

Artisten Adam Tensta tror att det går att göra skillnad om man tänker på sin omgivning, att alla innerst inne vill göra gott, men det går snett för en del.

andra barn för sexuella handlingar. Här kan bland annat finnas polis, socialtjänst, barnläkare samt barn- och ungdoms psykiatriker.

Risikfaktorer och skyddsfaktorer

Lasse Mattila beskriver att vissa omständigheter ökar sannolikheten för att ett barn ska utveckla problem, så kallade riskfaktorer. Det är förhållanden som bland annat ensamhet, missbruk i hemmet, brist på struktur och gränser, skolk.

Enstaka faktorer är sällan en fara, men när flera av dessa läggs på varandra ökar belastningen på barnet. Skyddsfaktorer är förhållanden som motverkar riskerna. De kan vara tillhörighet, tydliga normer och regler, skolframgång, social- och emotionell kompetens samt positiva relationer.

Ju fler av dessa som finns, desto större chans är det att barnen klarar av att hantera eventuella motgångar.

Vid en undersökning av Statens Folkhälsoinstitut visade det sig att barn som har många riskfaktorer och samtidigt få skyddsfaktorer hade en betydligt högre alkoholkonsumtion än när förhållandena var tvärt om.

– De med både många riskfaktorer och skyddsfaktorer hade dock relativt låg alkoholkonsumtion. Det verkar som att det är extra viktigt att maximera skyddsfaktorerna. Då kan de kompensera för den framgångsfaktor som barnen har i sina liv.

Bilen som samtalsrum

Den främsta framgångsfaktorn är relationer. Under kvällen återkom samtliga

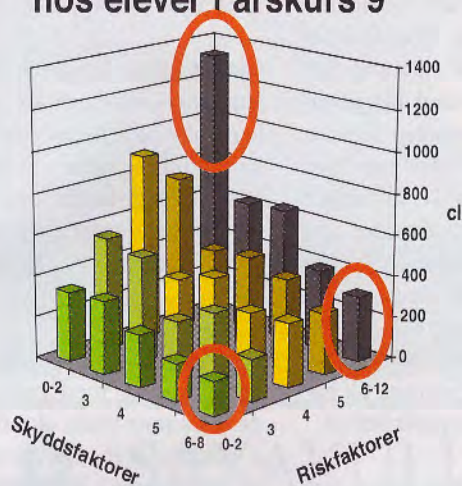
medverkande gång på gång till betydelsen av bra relationen och det personliga engagemanget för att man ska kunna nå fram och göra skillnad i barnens liv. Det är viktigt att finnas till på riktigt, att aldrig svika genom att försvinna eller inte finnas tillgänglig när hjälp verkligen behövs. Med en god relation höjs dessutom kvaliteten på kommunikationen.

– I förändringsarbetet bygger sju procent av förändringen på metoden och 70 procent på relationen mellan behandlaren och den utsatte, säger Lasse Mattila.

Lasse Mattila berättar om en flicka med problem som han kom i kontakt med, men hon ville inte berätta. En dag när han skulle skjutsa henne någonstans vågade hon öppna sig.

– Bilen är ett underskattat samtalsrum.

Årskonsumtion av ren alkohol hos elever i årskurs 9

www.lassemattila.com

Statens Folkhälsoinstitut

Bilden visar att det är viktigt att arbeta med skyddsfaktorer. När de är få samtidigt som riskfaktorerna är höga är ungdomarna benägna att konsumera mycket alkohol. Många skyddsfaktorer motverkar dock detta, även när antalet riskfaktorerna är högt.

»*ALLA kan göra skillnad. Inte bara kommuner och landsting. Det handlar om att våga se och inkludera barn som går hungriga och har trasiga kläder*«

Lasse Mattila

Man slipper att titta varandra i ögonen och det är ofta ganska avslappnat.

Ung Fritid: – idrott är en bra plattform

Först ut av de inbjudna gästerna är Patricia Daoud, Paula Issa Khajo och Mery Jadan på Ung Fritid i Trollhättan, ett projekt som arbetar i de utsatta områdena Kronogården och Lextorp för att alla ungdomar ska ha en meningsfull fritid.

– Vägen dit kanske inte ser likadan ut för de barn och ungdomar som vi kommer i kontakt med som för dem som har bott länge i Sverige, säger Patricia Daoud.

På Kronogården förekommer utanförskap i större utsträckning än generellt. Det är ett område med många inflyttade familjer från andra länder och de flesta av dem är inte medvetna om det stora utbud av fritidsaktiviteter som finns för ungdomar.

– Idrottsrörelsen är en fantastisk arena för integration. Den är fostrande och där finns alltid vuxna närvarande. Varannan fredag arrangerar vi Sporty Friday, dit ungdomar mellan 13 och 21 år får komma och testa olika idrotter. Det har varit mycket lyckat, berättar Patricia.

Patricia förklarar att de som arbetar på Ung Fritid måste vara engagerade och närvarande.

– Arbetet som vi gör handlar om att skapa relationer. Och det gör vi bara genom att finnas ute på området.

– Alla borde jobba som oss, alltså inte

stänga av telefonerna, säger Paula Issa Khajo, medarbetare på Ung Fritid.

Att bli sedd, vara närvarande och göra skillnad

Adam Tensta, som är uppvuxen i förorten Tensta utanför Stockholm, berättar om en händelse som fick honom att vakna upp.

– Min lärare i trean bad mig att se till att två nya killar i klassen kom in i gruppgemenskapen. Där någonstans föddes något i mig. När någon annan gav mig ett ansvar.

Han hade blivit sedd och han hade en uppgift. Det fick honom att känna sig betydelsefull och att han faktiskt kunde åstadkom en förändring för en annan människa.

– Det går att göra skillnad om man tänker på sin omgivning. Jag tror att alla innerst inne vill göra gott, men det går snett för en del, säger Adam Tensta.

Sara Azzazi är verksamhetsansvarig på "Barn till ensamma mammor" på Fryshuset Göteborg där verksamheten till stor del är inriktad på barn som lever i utanförskap. Hon förklarar att det finns många barn som behöver hjälp av olika anledningar.

– Det finns barn som lever med psykisk ohälsa, hungriga barn, de som lever i skyddat boende och så vidare. Det är viktigt att vi finns där för dem och att vi bygger broar i samhället. Fryshuset vill göra skillnad och vi vill skapa positiva barndomsminnen.

Sara Azzazi pratar om vikten av förebyggande insatser. Att göra något kvart i tolv i stället för kvart över. Hon tycker också att fler bör öppna upp ögonen och se barn som finns i deras närhet.

– ALLA kan göra skillnad. Inte bara kommuner och landsting. Det handlar om att våga se och inkludera barn som går hungriga och har trasiga kläder.

Relationerna till barnen är viktiga, men vi får inte glömma de vuxna runt barnen, som föräldrar och andra närstående. Det är viktigt att även bygga relationer med dem, menar Sara Azzazi.

Ann-Sofie Skälegård från Hälsökällan berättar att de i sitt arbete inkluderar viktiga vuxna, alltså de som möter barn och unga, för att skapa förutsättningar för att barnen ska må bra.

– Vi får inte se barn som en transportsträcka till att bli vuxen. De är viktiga här och nu, och vi ska arbeta med att de mår bra i dag, inte sen, säger Sofia Grönkvist från Bris.

Lasse Mattila är nöjd med kvällen och berättar att han har fått många kommentarer efteråt om belysandet av relationernas betydelse.

– Det är möjligt att göra mycket mer för dessa barn och ungdomar än vad som görs i dag. Jag har tillräckligt många gånger bevittnat att det faktiskt går att förändra. Så jag vet att det finns mycket vi kan göra, även om det är en lång väg att vandra, avslutar Lasse Mattila. ●